Otamurodova Orzigul Musayevna (Qarshi davlat universiteti "Lingvistika" kafedrasi assistent o'qituvchisi; E-mail: orzigulotamurodova@gmail.com)

INGLIZ VA O'ZBEK ROMANLARIDA SHAXS TANAZZULINING BADIIY TALQINI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ingliz va o'zbek romanlarida shaxs tanazzuli muammosi qiyosiy-adabiy nuqtayi nazardan kelib chiqib tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida insonning ma'naviy yemirilishi, ichki ziddiyatlari hamda ijtimoiy muhit ta'siri ostida yuzaga keladigan ruhiy inqiroz jarayonlari o'rganildi. Ingliz adabiyotidan Oskar Uayldning "Dorian Grayning portreti" romani, o'zbek adabiyotidan esa Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" hamda Cho'lponning "Kecha va kunduz" asarlari tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ingliz romanlarida tanazzul individualistik ruhda, o'zbek romanlarida esa ko'proq ijtimoiy-ma'naviy kontekstda talqin etiladi.*

Kalit so'zlar: *shaxs tanazzuli, estetik falsafa, badiiy talqin, individualistik, psixologizm, axloqiy inqiroz.*

Отамуродова Орзигул Мусаевна (Ассистент преподавателя кафедры лингвистики, Каршинский государственный университет; E-mail: orzigulotamurodova@gmail.com)

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ДЕГРАДАЦИИ ЛИЧНОСТИ В АНГЛИЙСКИХ И УЗБЕКСКИХ РОМАНАХ

Аннотация. *В данной статье проблема деградации личности в английских и узбекских романах анализируется с точки зрения сравнительного литературоведения. В ходе исследования рассматриваются процессы нравственного упадка, внутренние конфликты и психологические кризисы, возникающие под влиянием социальной среды. Из английской литературы анализируется роман Оскара Уайльда «Портрет Дориана Грея», а из узбекской литературы произведения Абдуллы Кадыри «Минувшие дни» («O'tkan kunlar») и Чулпана «Ночь и день» («Kecha va kunduz»). Результаты показывают, что в английских романах концепция деградации трактуется в индивидуалистическом ключе, тогда как в узбекских романах она преимущественно представлена в социально-духовном контексте.*

Ключевые слова: *деградация личности, эстетическая философия, художественная интерпретация, индивидуализм, психологизм, нравственный кризис.*

Otamurodova Orzigul Musayevna (Assistant Lecturer, Department of Linguistics Karshi State University; E-mail: orzigulotamurodova@gmail.com)

ARTISTIC INTERPRETATION OF PERSONAL DEGRADATION IN ENGLISH AND UZBEK NOVELS

Annotation. *This article analyzes the problem of personal degradation in English and Uzbek novels from a comparative literary perspective. The study examines the processes of moral degradation, internal conflicts, and psychological crises that arise under the influence of the social environment. From English literature, Oscar Wilde's "The portrait of Dorian Gray" is analyzed, while from Uzbek literature, Abdulla Qodiriy's "Bygone Days" (O'tkan kunlar) and Cho'lpon's "Night and Day" (Kecha va kunduz) are considered. The results indicate that in English novels, the concept of degradation is interpreted in an individualistic spirit, whereas in Uzbek novels it is predominantly represented within a socio-spiritual context.*

Keywords: *personal degradation, aesthetic philosophy, artistic interpretation, individualism, psychologism, moral.*

Kirish. Badiiy adabiyot inson hayotining murakkab jihatlarini aks ettiruvchi muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, roman janri inson shaxsining ichki kechinmalari, ruhiy holati va xarakter evolyutsiyasini keng qamrovda tasvirlash imkonini beradi. Shaxs tanazzuli masalasi esa adabiyotda eng dolzarb mavzulardan biri bo'lib, u insonning axloqiy qadriyatlardan chekinishi, o'zligini yo'qotishi va ruhiy inqirozga yuz tutishi bilan izohlanadi.

Ingliz adabiyotida bu hodisa ko'proq individualizm va estetik falsafa bilan bog'liq holda tasvirlansa, o'zbek adabiyotida u jamiyat, an'ana va ma'naviyat bilan uzviy aloqada ochib beriladi. Shu jihatdan mazkur mavzuni qiyosiy o'rganish ilmiy ahamiyat kasb etadi degan qarorga keldik.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Shaxs tanazzuli masalasi adabiyotshunoslikda turli yo'nalishlarda o'rganilgan. Xususan, psixologik realizm vakillari inson ruhiyatidagi ichki ziddiyatlarni asosiy tadqiqot obyekti sifatida ko'rganlar [4;98–99-b.]. Yozuvchi Richard Aldington inson ruhiyati, zaiflik, tashqi

va ichki qarshiliklar va zarbalarga bardoshliligini "Death of a hero" asarida qahramon Vinterborn yordamida o'quvchilarga yetkazib bergan. Quyida berilgan parchada Jorjning hayot unga qanchalar beshafqat ekanligini sezish mumkin. "He felt that everything he had believed in was breaking down, and nothing remained certain in life". Mazmuni esa shundan iborat: "U ilgari ishongan barcha qadriyatlari yemirilayotganini va hayotda hech narsa aniq emasligini his qilardi [7;145–146-b.].

Ingliz adabiyotida Oskar Uayldning "Dorian Grayning portreti" romani estetik individualizm g'oyalari asosida yozilgan bo'lib, unda go'zallik va axloq o'rtasidagi ziddiyat markaziy o'rin egallaydi [1]. Tadqiqotchilar ushbu asarda tanazzul jarayonini insonning o'z nafsiga berilishi bilan bog'laydilar.

O'zbek adabiyotida esa Abdulla Qodiriy va Cho'lpon asarlarida shaxsning tanazzuli ko'proq ijtimoiy omillar bilan izohlanadi. Masalan, "O'tkan kunlar" romanida qahramonlarning fojeasi jamiyatdagi adolatsizlik va eski urf-odatlar bilan bog'liq [2]. "Kecha va kunduz" romanida esa inson ruhiyati va ijtimoiy bosim o'rtasidagi ziddiyat chuqur ochib beriladi [3;185–186-b.].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda qiyosiy-tahliliy metod asos qilib olindi. Asarlar sujeti, qahramonlar xarakteri, ularning ruhiy kechinmalari va muallif pozitsiyasi o'zaro solishtirildi. Shuningdek, matn ichidan olingan parchalar asosida badiiy vositalar, ramziylik va psixologik tasvir usullari tahlil qilindi. Va aynan shu tahlillar orqali o'quvchilarga, muallifning aslida nimaga ishora qilayotgani aniqroq qilib tushuntiriladi.

Tahlil va natijalar. Ingliz romanlarida shaxs tanazzuli ko'pincha individual tanlovlar natijasida yuzaga keladi. Oskar Uayldning "Dorian Grayning portreti" romanida bosh qahramon o'z go'zalligini saqlab qolish evaziga ruhiy yemirilishga yuz tutadi. Asarda quyidagi parcha bunga misol bo'la oladi:

"He grew more and more enamoured of his own beauty, more and more interested in the corruption of his own soul" [1;89-b.]. Mazkur iqtibosda qahramonning tashqi go'zallikka berilib, ichki jihatdan tanazzulga yuz tutishi aniq ifodalangan. Bu yerda "corruption of his own soul" iborasi tanazzulning markaziy tushunchasi sifatida namoyon bo'ladi.

The only way to get rid of a temptation is to yield to it" (Vasvasadan qutulishning yagona yo'li unga taslim bo'lishdir). Bu parchada Lord Henryning hayot falsafasi ko'rinadi. U istaklarni bostirish emas, ularga bo'ysunishni tavsiya qiladi. Bu fikr Dorianning axloqiy tanazzuliga sabab bo'ladi.

"Behind every exquisite thing that existed, there was something tragic" (Har bir go'zal narsaning ortida qandaydir fojiaviy narsa bor). Quyidagi parchani tahlil qiladigan bo'lsak, bu yerda go'zallik ortida yashirin azob yoki fojea bo'lishi mumkinligi ifodalangan. Qolaversa, Dorianning tashqi go'zalligi ortida ichki buzilish yashirin [1;105-b.].

"Nowadays people know the price of everything and the value of nothing." (Hozirgi kunda odamlar hamma narsaning narxini biladi, ammo hech narsaning qadrini bilmaydi). Bu yerda yozuvchi moddiylikni tanqid qilmoqda va jamiyat yuzaki narsalarga e'tibor berib, haqiqiy qadriyatlarni unutgani aks ettirilgan.

"To define is to limit" (Ta'rif berish chegaralash demakdir).

Inson yoki narsaga aniq ta'rif berish uning erkin mohiyatini cheklaydi degan fikr ilgari suriladi.

"Each of us has heaven and hell in him." (Har birimizning ichimizda jannat ham, do'zax ham bor). Har bir inson qalbida yaxshilik va yomonlik mavjud. Asardagi Dorian obrazi shu ikki kuch kurashini yaqqol aks ettiradi.

"Experience is merely the name men gave to their mistakes" (Tajriba odamlar o'z xatolariga bergan nom xolos). Ko'rib turganimizdek tajriba aslida, ko'pincha, xatolardan keyin olinadigan saboq ekanligi kinoyali tarzda ifodalangan.

"When we are happy, we are always good, but when we are good, we are not always happy." (Biz baxtli bo'lsak, doimo yaxshi bo'lamiz, ammo yaxshi bo'lsak ham, har doim baxtli bo'lavermaymiz). Baxt va axloq har doim bir-biriga teng emasligi ko'rsatilgan.

"The soul is a terrible reality" (Ruh dahshatli haqiqatdir). Insonning asl mohiyati uning ruhida yashaydi va undan qochib bo'lmaydi. Dorianning portreti bunga misol bo'ladi [1;115-b.].

"Every portrait that is painted with feeling is a portrait of the artist, not of the sitter"(His-tuyg'u bilan chizilgan har bir portret modelniki emas, rassomning portretidir). San'at asarida rassomning ichki kechinmalari aks etadi. Basilning Dorian portreti ham shunday.

"There is no such thing as a good influence, Mr.Gray. All influence is immoral." (Yaxshi ta'sir degan narsa yo'q, janob Gray. Har qanday ta'sir axloqsizdir). Bu yerda boshqalarga ta'sir qilish ularning mustaqilligini cheklaydi. Lord Henryning Dorianga ta'siri bunga misoldir deb ta'sir o'tkazishni axloqsizlik, odob chegarasidan chiqish deya ta'riflangan [1;98-b.].

O‘zbek romanlarida esa shaxs tanazzuli ko‘proq ijtimoiy muhit va ma’naviy qadriyatlarning yemirilishi bilan bog‘liq. Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanida qahramonlar taqdiri orqali jamiyatdagi muammolar ochib beriladi. Asarda quyidagi fikr muhim ahamiyatga ega:

“Har bir odam o‘z nafsining quliga aylansa, uning oqibati halokat bo‘lur” [2;214-b.].

Bu yerda muallif insonning ichki zaifligi va nafsga berilish orqali tanazzulga yuz tutishini ko‘rsatadi.

Cho‘lponning “Kecha va kunduz” romanida esa shaxs tanazzuli ruhiy iztiroblar orqali gavdalanadi. Qahramonlarning ichki kechinmalari ularning jamiyat bilan ziddiyatga kirishishini ko‘rsatib beradi. Bu esa tanazzulning psixologik asoslarini ochib bera oladi.

Tahlillar natijasida quyidagi xulosalarga kelindi. Ingliz romanlarida tanazzul individual axloqiy tanlovlar bilan bog‘liq. O‘zbek romanlarida esa tanazzul ijtimoiy va ma’naviy omillar bilan izohlanadi.

Har ikki adabiyotda ham tanazzul jarayoni fojeali yakun bilan tugaydi va ogohlantiruvchi xarakterga ega.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ingliz va o‘zbek romanlarida shaxs tanazzuli turli omillar asosida talqin qilinsa-da, uning mohiyati umumiydir. Har ikki adabiyotda ham insonning o‘zligini yo‘qotishi, axloqiy qadriyatlardan chekinishi asosiy muammo sifatida ko‘riladi. Zamonaviy o‘zbek romanlarida shaxs tanazzuli masalasini yangi ijtimoiy kontekstda o‘rganish zarur, chunki bir qaraganda yozuvchining fikrlarini to‘liq anglab yetish, masala aynan nima haqidaligini sezish o‘quvchilardan biroz diqqatlikni talab etadi. Ingliz va o‘zbek adabiyotlarini boshqa milliy adabiyotlar bilan qiyosiy tahlil qilish ilmiy natijalarni yanada boyitadi degan xulosaga keldim. Shu o‘rinda, bugungi kunda adabiyotshunoslikda psixologik yondashuvlarni ham keng qo‘llash mualliflarga tavsiya qilinishi tarafdoriman.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Wilde, Oscar. The Picture of Dorian Gray. London, Ward, Lock and Co, 1890, 89–180-betlar.

(2). Qodiriy Abdulla. O‘tkan kunlar. Toshkent, G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1926, 214-bet.

(3). Cho‘lpon. Kecha va kunduz. Toshkent, “Sharq”, 1936, 185–186-betlar.

(4). Karimov N. Adabiyot nazariyasi. Toshkent, 2010, 98–99-betlar.

(5). Rahimov D. Badiiy tahlil asoslari. Toshkent, 2015, 314–316-betlar.

(6). Musaeva D. (2021). Тоталитарная система в романе «1984» Джорджа Оруэлла. “Журнал иностранных языков и лингвистики”, 2(3).

(7). Aldington R. *Death of a Hero.* (standard edition), p. 145–146.

Maxsimova Umida (Uzbekistan state world languages university;
e-mail: umidakhonmakhsimova@gmail.com)

IDENTITY AS NARRATIVE CONSTRUCTION IN THOMAS KING‘S WORKS: A POSTCOLONIAL ANALYSIS

Annotation. *This article examines the construction of identity in the works of Thomas King through a postcolonial perspective using the IMRAD methodological framework. The study explores the hybrid, fragmented, and discursive nature of identity and its formation through narrative strategies such as storytelling, metafiction, and irony. Focusing on Green Grass, Running Water and The Truth About Stories, the research analyzes how Indigenous identity is represented and how colonial discourse is challenged. The findings suggest that identity in King‘s works is not fixed but continuously constructed through cultural, historical, and narrative processes.*

Keywords: *identity, postcolonial literature, narrative strategy, metafiction, storytelling, hybridity, Indigenous identity*

Maxsimova Umida (O‘zbekiston davlat Jahon tillari universiteti; e-mail: umidakhonmakhsimova@gmail.com)

TOMAS KING ASARLARIDA IDENTITETNING NARRATIV QURILISHI: POSTKOLONIAL TAHLIL

Annotatsiya. *Mazkur maqolada kanadalik yozuvchi Thomas King asarlarida identitet tushunchasining shakllanishi va ifodalanishi postkolonial nazariya asosida metodologiyasi orqali kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda identitetning gibrid, fragmentatsiyalangan va diskursiv tabiati, uning narrativ strategiyalar, xususan, storytelling, metafiksiya va ironik diskurs orqali qurilishi chuqur o‘rganiladi. Asosiy e’tibor “Green Grass, Running Water” va “The Truth About Stories” asarlariga qaratilib, ularda tub aholi identitetining ifodalanishi, kolonial diskursning tanqidi hamda madaniy xotira va og‘zaki an’ananing roli tahlil qilinadi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, identitet King ijodida statik emas, balki doimiy shakllanib boruvchi ijtimoiy-madaniy konstruksiya sifatida namoyon bo‘ladi.*